

**Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
w Białymstoku**

**Program Wspierania Rodziny i Systemu
Pieczy Zastępczej w Województwie
Podlaskim na lata 2024-2027**

Białystok 2024

Spis treści

Wstęp	3
1. Ujęcie działań wobec rodziny w polskim ustawodawstwie.....	4
1.1. Zadania na poziomie gminy.....	5
1.1.1. Asystentura rodzinna	5
1.1.2. Placówki Wsparcia Dziennego	6
1.1.3. Specjalistyczne poradnictwo rodzinne	7
1.1.4. Rodziny wspierające	7
1.2. Zadania na poziomie powiatów	8
1.2.1. Piecza zastępcza	8
1.2.2. Rodzinna piecza zastępcza	9
1.2.3. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	12
1.2.4. Instytucjonalna Piecza Zastępcza	13
1.2.5. Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w regionie	15
1.3. Zadania na poziomie samorządu wojewódzkiego	16
1.3.1. Adopcje	16
1.3.2. Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna.....	17
2. Założenia Programu	18
2.1. Cele i działania Programu	18
2.2. Wdrażanie i upowszechnianie Programu	23
2.3. Realizatorzy Programu	23
2.4. Finansowanie Programu.....	23
2.5. Monitoring Programu	24
3. Spis tabel i wykresów	25

Wstęp

Rodzina to podstawowa komórka społeczna, która jest pierwszą instytucją wychowawczą. W rodzinie przebiega proces socjalizacji dzieci, kształtowanie ich osobowości oraz przygotowanie do przyszłych ról społecznych. Zdrowa rodzina, wypełniając w sposób prawidłowy swoje funkcje, zapewnia dzieciom poczucie własnej wartości i bezpieczeństwa dając im możliwość prawidłowego rozwoju. Funkcjonowaniu rodziny może zagrażać szereg różnych czynników. Znaczący wpływ mają zjawiska patologiczne, bowiem ich oddziaływanie czyni daną rodzinę dysfunkcyjną, czyli taką, która potrzebuje pomocy z zewnątrz, ponieważ sama często nie potrafi rozwiązywać swoich problemów, w celu wyjścia z sytuacji kryzysowych oraz sprostać swoim obowiązkom względem dzieci. Do zjawisk patologicznych, prowadzących do niewydolności opiekuńczo-wychowawczej, zalicza się w szczególności: alkoholizm, przemoc w rodzinie, przestępczość i narkomanię. Ich występowanie jest powiązane często z problemem ubóstwa i długotrwałego bezrobocia, które stanowią podstawowe podłoże braku równowagi oraz bezpieczeństwa w rodzinie. Powyższe problemy są najczęstszą przyczyną niedostosowania społecznego dzieci. Występujące w rodzinie trudności są często złożone i do rozwiązania wymagają interdyscyplinarnych oraz skoordynowanych działań osób ze specjalistycznym przygotowaniem oraz instytucji działających na rzecz rodzin.

Rozwiązania dotyczące wspierania rodzin przeżywających trudności życiowe związane z opieką i wychowaniem dzieci, a także formy sprawowania pieczy zastępczej reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj. Dz.U. z 2023 r., poz. 1426). Jej celem jest zapewnienie dziecku stabilnego środowiska wychowawczego oraz wsparcie rodziny w powrocie do prawidłowego funkcjonowania. Artykuł 183 pkt. 2 tejże ustawy zobowiązuje samorząd województwa do opracowywania programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, który ma stanowić integralną część strategii rozwoju województwa.

Prace nad tworzeniem Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Podlaskim na lata 2024-2027 rozpoczęły się pod koniec 2023 roku. Projekt dokumentu został opracowany przez wewnętrzny zespół ROPS

w porozumieniu z Ośrodkiem Adopcyjnym Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku.

Prezentowany Program wyznacza cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań, które mają za zadanie udoskonalić oraz rozwinąć system wspierania rodziny i pieczy zastępczej w województwie podlaskim. Treści zawarte w Programie są odzwierciedleniem zmian legislacyjnych, jakie zostały wprowadzone w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Program w swoich działaniach dąży do dostarczenia instrumentów oraz odpowiedniego wsparcia dla prawidłowego funkcjonowania rodzin biologicznych, udzielenia wsparcia oraz pomocy rodzinie znajdującej się w kryzysie, wsparcia w funkcjonowaniu rodziny w pieczy zastępczej, dostarczenia odpowiednich narzędzi oraz wspieranie kadr pracujących w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej w wypełnianiu ich funkcji wobec rodzin.

1. Ujęcie działań wobec rodziny w polskim ustawodawstwie

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej określa działania, jakie winien podjąć samorząd województwa względem rodzin. Za organizację systemu pomocy dziecku i rodzinie odpowiedzialni są przedstawiciele wszystkich szczebli samorządu. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej jest następujący:

Tab. 1. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej

GMINA	PRACA Z RODZINĄ POMOC W OPIECE I WYCHOWANIU DZIECKA
POWIAT	RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA USAMODZIELNIENIE MŁODZIEŻY
SAMORZĄD WOJEWÓDZKI	ADOPCJE REGIONALNE PLACÓWKI OPIEKUŃCZO – TERAPEUTYCZNE INTERWENCYJNE OŚRODKI PREADOPCYJNE

1.1. Zadania na poziomie gminy

Zadania na poziomie gminy określone ustawą to przede wszystkim:

- asystentura rodziny,
- działania placówek wsparcia dziennego,
- rodziny wspierające,
- pomoc instytucji lokalnych działających na rzecz dziecka i rodziny.

1.1.1. Asystentura rodzinna

Asystent rodziny jest podstawowym elementem systemu. Do jego zadań należy opieka i praca z rodziną wychowującą dzieci. Jego działania mają koncertować się na zażegnaniu kryzysu, a przede wszystkim na zatrzymaniu dzieci w rodzinie.

Poniższe dane wskazują na ilość asystentów rodziny w poszczególnych województwach.

Tab. 2. Asystenci rodziny wg województw w latach 2018–2022

Województwo	Liczba asystentów rodziny w województwie						Liczba gmin w województwie	Procent gmin w województwie, w których zatrudniono asystenta rodziny				
	2018	2019	2020	2021	2022	dynamika rok 2021 = 100		2018	2019	2020	2021	2022
Dolnośląskie	288	301	294	295	279	94	169	96	98	95	95	95
Kujawsko-pomorskie	246	241	237	236	232	98	144	95	94	94	93	90
Lubelskie	252	248	235	236	228	97	213	91	90	87	87	85
Lubuskie	131	128	125	127	123	97	82	100	99	96	99	100
Łódzkie	238	249	241	237	225	95	177	88	86	85	84	84
Małopolskie	309	301	284	283	280	99	182	96	95	95	95	94
Mazowieckie	459	462	467	459	451	98	314	89	90	93	91	89
Opolskie	97	95	89	94	91	97	71	97	96	94	97	96
Podkarpackie	210	212	202	203	197	97	160	94	96	92	94	93
Podlaskie	124	136	126	110	112	102	118	66	71	67	62	63
Pomorskie	242	241	233	227	225	99	123	98	98	97	94	92
Śląskie	418	423	420	407	411	101	167	96	95	95	96	95
Świętokrzyskie	138	140	131	135	127	94	102	92	94	93	92	91

Warmińsko-mazurskie	171	175	170	180	169	94	116	95	97	96	97	96
Wielkopolskie	388	373	375	363	354	97	226	96	96	96	94	96
Zachodniopomorskie	209	209	195	194	195	100	113	97	97	98	96	95
POLSKA	3920	3934	3824	3786	3699	98	2477	93	93	92	91	90

Źródło: Opracowanie MRPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2018–2022 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

W 2022 r. w Polsce zatrudnionych było 3 699 asystentów rodziny. Na terenie województwa podlaskiego 63% gmin zatrudniało asystentów rodziny, a ich całkowita liczba wynosiła 112. Liczba asystentów rodziny w województwie podlaskim w 2022 roku wzrosła o 2 asystentów. Nastąpiło to po roku, w którym odnotowano duży spadek liczby asystentów (aż o 16). Wzrasta też liczba rodzin, którym asystenci udzielają wsparcia.

W 2022 roku asystenci udzielili wsparcia 1.194 rodzinom, o 13 rodzin więcej niż w roku poprzednim, co wskazuje na rosnące potrzeby w zakresie tego rodzaju usługi. Charakter problemów wychowawczych, z którymi zmagają się rodziny jest coraz bardziej złożony, dlatego też usługa asystenta jest coraz częściej wykorzystywanym narzędziem do pracy z rodzinami.

1.1.2. Placówki Wsparcia Dziennego

Placówki wsparcia dziennego pełnią ważną rolę w sferze opieki i wychowania dzieci. Ich zadaniem jest pomoc rodzinom z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, poprzez organizowanie dzieciom czasu wolnego, wspieranie ich edukacji szkolnej oraz rozwoju zainteresowań, a także pracę terapeutyczną.

Tab.3. Placówki wsparcia dziennego na terenie województwa podlaskiego w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2021	2022
Liczba placówek	57	56	52
Liczba miejsc w placówkach	1534	1512	1651
Liczba osób uczęszczających	1099	1267	1722

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim. Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej 2022.

W 2022 roku na terenie województwa podlaskiego istniały 52 placówki wsparcia dziennego. Ogółem dysponowały one 1 651 miejscami, a liczba umieszczonych w nich dzieci wynosiła 1 722. W porównaniu do 2020 roku liczba placówek wsparcia dziennego spadła o 5, natomiast liczba miejsc w placówkach wzrosła o 117.

1.1.3. Specjalistyczne poradnictwo rodzinne

Rodziny doświadczające trudności życiowych, bądź wymagające wsparcia w zakresie opiekuńczo-wychowawczym mogą otrzymać pomoc w postaci poradnictwa specjalistycznego (m.in. prawnego, psychologicznego, rodzinnego). W 2022 r. udzielono wsparcia 3.652 rodzinom z terenu województwa podlaskiego, w porównaniu do roku poprzedniego liczba rodzin, którym udzielono poradnictwa wzrosła o 1610 rodzin.

W 2022 roku pomocą w formie interwencji kryzysowej objęto 2.449 rodzin, w których łączna liczba członków to 4.174. W stosunku do roku poprzedniego liczba rodzin korzystających z tej formy pomocy wzrosła o 641, zaś liczba osób w rodzinach o 1207.

Rozwój poradnictwa specjalistycznego oraz rozszerzenie oferty świadczonych porad zapewniłoby wszechstronną pomoc rodzinom borykającym się z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz wpłynęłoby na zwiększenie liczby rodzin korzystających z tej formy pomocy.

1.1.4. Rodziny wspierające

Rodziny wspierające to rodziny, które poprzez współpracę z asystentem wspierają rodziny przeżywające trudności w zakresie opieki i wychowania dzieci. Zadaniem rodziny wspierającej nie jest wyręczanie, lecz aktywna pomoc w przezwyciężaniu trudnych sytuacji w rodzinach tego wymagających. Formy pomocy mogą być różne, uzależnione od potrzeb oraz współpracy między zainteresowanymi, są to m. in. wskazówki dotyczące sprawowania opieki i wychowania dzieci, kształtowania i wypełniania podstawowych ról społecznych, organizacji czasu rodziny, pomocy w nauce racjonalnego prowadzenia budżetu domowego oraz prowadzenia gospodarstwa domowego.

Od 2019 roku na terenie województwa podlaskiego nie funkcjonują rodziny wspierające.

1.2. Zadania na poziomie powiatów

1.2.1. Piecza zastępcza

Pieczka zastępcza to zespół osób, instytucji oraz działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania, dzieciom w przypadku niemożności ich sprawowania przez rodziców. Zapewnia pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub, gdy jest to niemożliwe, dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku takiej możliwości opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym.

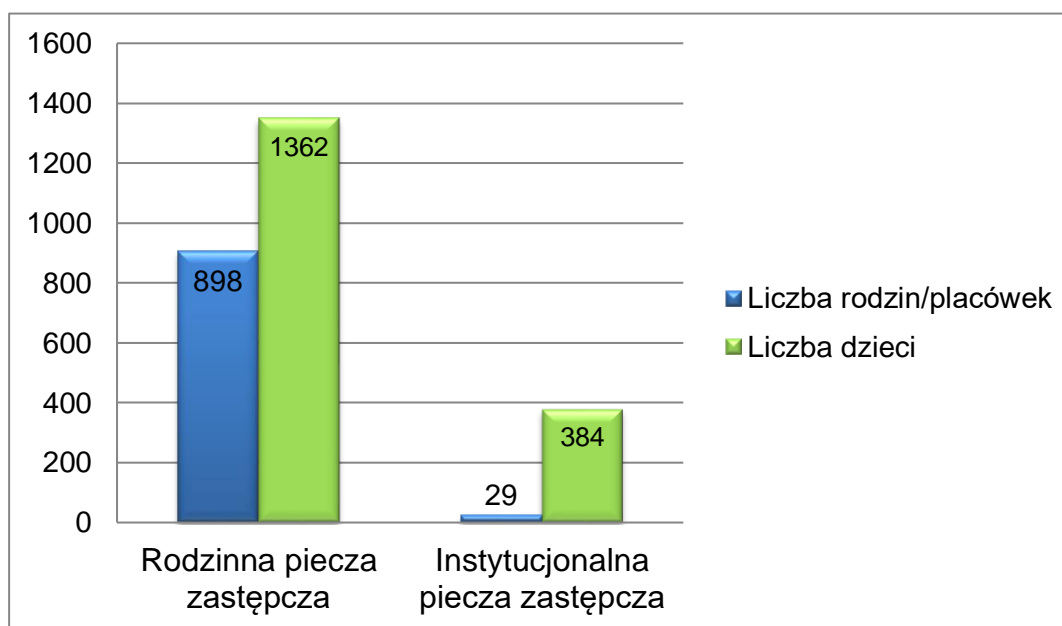
Pieczka zastępcza jest sprawowana w formie rodzinnej lub instytucjonalnej (art. 34 ustawy o WRiSPZ). Formami rodzinnej pieczy zastępczej są rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe lub zawodowe oraz rodzinne domy dziecka.

Na terenie województwa podlaskiego na koniec 2022 roku w pieczy zastępczej przebywało ogółem 1.739 (w 2021 r. – 1.797) dzieci pozbawianych całkowicie lub częściowo opieki rodziny naturalnej, w tym 1.391 (w 2021 r. - 1.445) dzieci w pieczy rodzinnej oraz 348 (w 2021 r. – 352) dzieci w pieczy instytucjonalnej. W porównaniu do roku 2021 nastąpił spadek liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej o 58 dzieci.

W ramach rodzinnej pieczy zastępczej na terenie woj. podlaskiego w 2022 roku największy odsetek - 67,3% stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem (594 rodziny) – w których opiekę i wychowanie nad dzieckiem przejmują członkowie rodziny dziecka, np. wstępni (dziadkowie, pradiadkowie) lub rodzeństwo. W rodzinach tych przebywało 788 dzieci.

W niektórych rodzinach niewydolnych wychowawczo udzielenie wsparcia bywa niewystraszające. W takich sytuacjach, kierując się dobrem dziecka, umieszcza się je w pieczy zastępczej. Piecza zastępcza jest okresową formą opieki nad dzieckiem. Do jej zadań należy dążenie do ponownej integracji dziecka z rodziną naturalną. Jednakże istnieją sytuacje, w których dobro dziecka wymaga pozostawienia go w tej formie opieki, aż do uzyskania pełnoletności. Postanowieniem sądu dziecko może być umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej: rodzinnej pieczy zastępczej bądź instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wyk.1. Piecza zastępcza w województwie podlaskim w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Województwie Podlaskim w 2022 roku „Źródło danych GUS”

1.2.2. Rodzinną pieczę zastępczą

Rodzinną pieczę zastępczą oraz rodzinny dom zapewnia całodobową opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej. Rodzinną pieczę zastępczą dzieli się na rodziny zastępcze w skład których wchodzi: rodziny zastępcze spokrewnione, rodziny zastępcze niezawodowe i rodziny zastępcze zawodowe oraz rodzinne domy dziecka. Funkcja rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka mogą zostać powierzone osobom, które spełniają warunki określone w art. 42 ustawy, m.in. przebywają na terytorium Polski, nie są pozbawione władzy rodzicielskiej (nie jest im ona również ograniczona, ani zawieszona), wypełniają obowiązek alimentacyjny, nie są ograniczone do czynności prawnych, posiadają zdolność do opieki nad dzieckiem potwierdzoną zaświadczeniem o braku przeciwwskazań zdrowotnych oraz opinią psychologa.

**Tab.4. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw
(stan na 31 grudnia 2022 r.)**

LP	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione	Rodziny zastępcze niezawodowe	Rodziny zastępcze zawodowe	Rodzinne domy dziecka	Ogółem
1.	Dolnośląskie	2689	1078	148	88	4003
2.	Kujawsko-pomorskie	1320	655	134	50	2159
3.	Lubelskie	1119	489	88	25	1721
4.	Lubuskie	811	396	88	12	1307
5.	Łódzkie	1781	800	170	58	2809
6.	Małopolskie	1182	600	183	26	1991
7.	Mazowieckie	2 623	1231	166	77	4097
8.	Opolskie	630	310	60	26	1026
9.	Podkarpackie	641	403	78	12	1134
10.	Podlaskie	594	244	50	15	903
11.	Pomorskie	1397	663	194	118	2372
12.	Śląskie	3041	1402	265	108	4816
13.	Świętokrzyskie	679	258	24	14	975
14.	Warmińsko-mazurskie	1097	482	119	38	1736
15.	Wielkopolskie	1830	1097	228	43	3198
16.	Zachodniopomorskie	1453	630	103	77	2263
	RAZEM	22887	10738	2098	787	36510

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2021 – 2022 (stan na dzień 31 grudnia 2022r.).

W 2022 r., w Polsce istniało 36 510 podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej. Na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 888 rodzin zastępczych oraz 15 rodzinnych domów dziecka. Wśród rodzin zastępczych największą liczbę stanowiły rodziny zastępcze spokrewnione (594 rodzin), natomiast najmniejszą rodziny zawodowe (50 rodzin). Ogółem w 2022 r. na terenie województwa podlaskiego istniało 903 podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej, a więc najmniej w całej Polsce. W województwie podlaskim coraz mniej rodzin decyduje się na zostanie podmiotem pieczy zastępczej. Dlatego też bardzo ważna jest promocja idei pieczy zastępczej wśród społeczeństwa. Dzięki niej zmieni się jego postrzeganie względem rodzin, które decydują się na podjęcie trudu bycia rodziną zastępczą. Ponadto wspieranie i rozwijanie umiejętności podmiotów

rodzinnej pieczy zastępczej przyczyni się do wzrostu ich liczby i poziomu kompetencji.

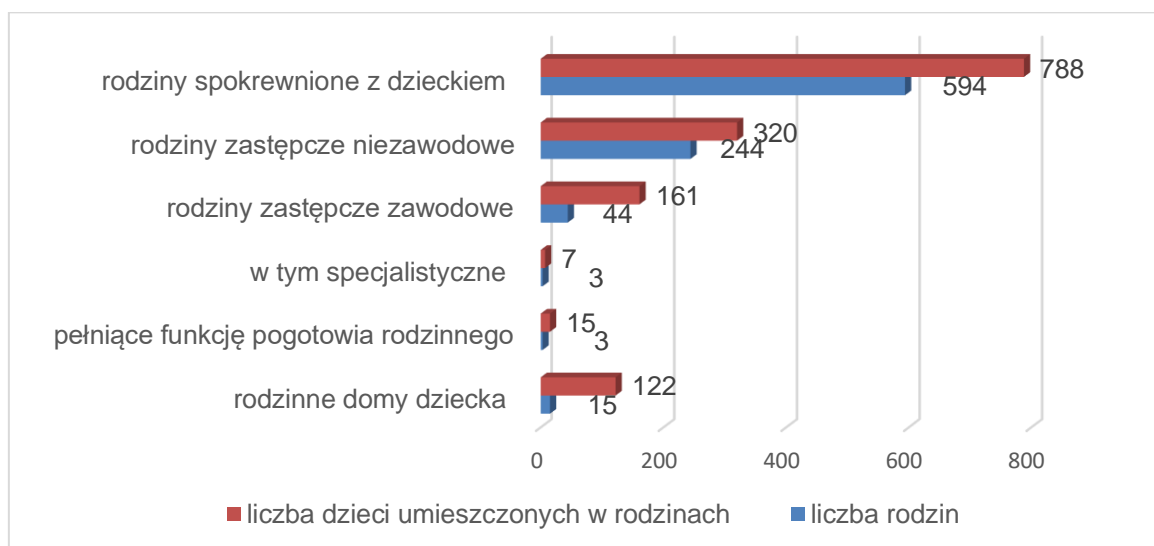
Tab.5. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2021-2022 wg województw

Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione		Rodziny zastępcze niezawodowe		Rodziny zastępcze zawodowe		Rodzinne domy dziecka		Ogółem	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Dolnośląskie	3451	3495	1 407	1388	511	516	592	643	5961	6042
Kujawsko-pomorskie	1773	1748	899	879	433	476	326	356	3431	3459
Lubelskie	1509	1 477	667	673	317	303	184	185	2677	2638
Lubuskie	1181	1 037	540	522	314	353	104	97	2039	2009
Łódzkie	2471	2274	985	971	404	446	333	345	4193	4036
Małopolskie	1573	1580	778	799	454	480	158	167	2963	3026
Mazowieckie	3386	3388	1572	1580	564	571	515	559	6037	6098
Opolskie	798	770	405	392	204	218	152	188	1559	1568
Podkarpackie	870	840	582	592	251	225	83	69	1786	1726
Podlaskie	830	788	337	320	176	161	102	122	1445	1391
Pomorskie	1875	1824	929	944	596	633	826	886	4226	4297
Śląskie	3840	3 825	1931	1866	1061	980	640	755	7472	7426
Świętokrzyskie	895	883	354	351	101	80	74	81	1424	1395
Warmińsko-mazurskie	1412	1409	708	663	444	421	252	296	2806	2789
Wielkopolskie	2405	2417	1451	1 514	783	766	236	267	4875	4964
Zachodniopomorskie	1923	1864	852	879	403	398	284	599	3762	3740
RAZEM	30092	29619	14397	14333	7006	7027	5161	5625	56656	56604

Źródło: Opracowanie MRPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2021 – 2022 (stan na dzień 31 grudnia 2022r.).

W 2022 r., w Polsce 56 604 dzieci przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej. Na terenie województwa podlaskiego 1 391 dzieci zostało umieszczonych w rodzinach zastępczych, zaś 122 dzieci w rodzinnych domach dziecka. Spośród dzieci przebywających w rodzinach zastępczych 788 przebywało w rodzinach zastępczych spokrewnionych, 320 w rodzinach zastępczych niezawodowych oraz 161 w rodzinach zastępczych zawodowych. Oznacza to, że w stosunku do 2021 r. liczba dzieci umieszczanych w rodzinnej pieczy zastępczej zmalała. Głównymi przyczynami umieszczania dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej są niewydolność opiekuńczo-wychowawcza rodziców, pólsieroctwo lub sieroctwo.

Wykres 2. Rodzinna piecza zastępcza na terenie województwa podlaskiego w 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim. Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej 2022.

1.2.3. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

We wspieraniu rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w codziennych obowiązkach kluczową rolę pełni koordynator rodzinnej pieczy zastępczej zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2022 r., w Polsce zatrudnionych było 1 758 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Na terenie województwa podlaskiego liczba koordynatorów wynosi 48 (o 2 więcej niż w 2021 r.), liczba ta jest nadal niewystarczająca. W porównaniu do innych województw, województwo podlaskie zajmuje pod tym względem przedostatnie miejsce. Dlatego też warto byłoby skupić się na promocji i wspieraniu pracy koordynatora pieczy zastępczej. Dzięki temu wzrosłaby liczba osób pracujących w tym zawodzie. Ponadto warto zadbać o uspojnienie działań asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej oraz stałą współpracę obu podmiotów. Dzięki temu ich praca będzie bardziej efektywna i szeroko falowa.

Tab.6. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2015-2022

Województwo	Liczba powiatów	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika rok 2021 = 100
Dolnośląskie	30	163	164	178	183	185	184	177	169	95
Kujawsko-pomorskie	23	79	81	81	77	78	80	86	83	97
Lubelskie	24	64	70	69	71	71	69	72	75	104
Lubuskie	14	62	72	72	71	76	77	78	80	102
Łódzkie	24	109	119	110	98	112	126	116	114	98
Małopolskie	22	91	90	84	92	81	94	101	94	93
Mazowieckie	42	175	182	193	210	217	211	219	234	107
Opolskie	12	35	34	35	39	42	43	46	43	93
Podkarpackie	25	70	73	76	75	72	71	71	71	100
Podlaskie	17	47	44	48	50	51	47	46	48	104
Pomorskie	20	121	123	119	121	126	115	127	121	95
Śląskie	36	198	198	199	234	231	226	224	221	99
Świętokrzyskie	14	53	60	65	61	59	60	59	52	88
Warmińsko-mazurskie	21	95	95	97	97	98	98	97	93	96
Wielkopolskie	35	141	147	198	162	159	163	163	160	98
Zachodniopomorskie	21	94	91	101	100	99	102	106	100	94
RAZEM	380	1597	1643	1725	1741	1757	1766	1788	1758	98

Źródło: Opracowanie MRPIPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2015– 2022 (stan na dzień 31 grudnia 2022 r.).

1.2.4. Instytucjonalna Piecza Zastępcza

Instytucjonalną pieczę zastępczą tworzą placówki opiekuńczo-wychowawcze, które pełnią całodobową opiekę nad dziećmi pochodzącymi z rodzin niewydolnych wychowawczo. Ich celem jest zabezpieczenie dobra dziecka w sytuacji, w której nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej oraz dążenie do reintegracji dziecka z rodziną naturalną. Podobnie, jak w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych dzieci mogą przebywać do ukończenia pełnoletności bądź w przypadku kontynuacji edukacji szkolnej do ukończenia 25 roku życia.

Wyróżnia się następujące typy placówek:

- interwencyjne;
- socjalizacyjne;
- rodzinne;
- specjalistyczno-terapeutyczne.

Warto zanotować, że jedna placówka może łączyć kilka typów.

W 2022 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 30 placówek opiekuńczo-wychowawczych, obejmowały one opieką 377 dzieci.

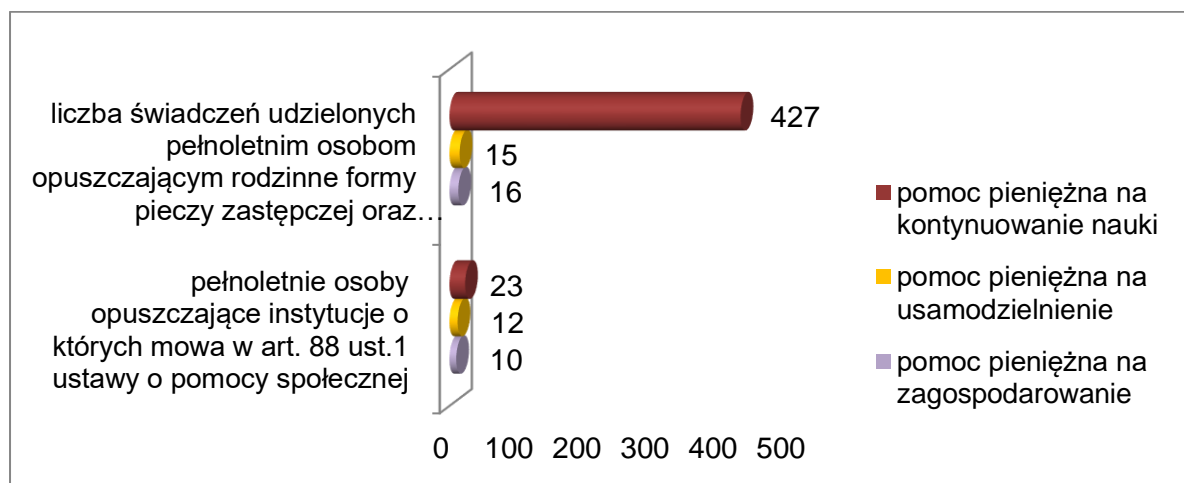
Główną przyczyną umieszczania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej jest niewydolność opiekuńczo-wychowawcza rodziców.

Ostatnim etapem przebywania młodzieży w pieczy zastępczej jest proces usamodzielnienia. Jego celem jest przygotowanie osób pełnoletnich do samodzielnego funkcjonowania oraz zapewnienie im integracji ze środowiskiem.

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie udzielają wsparcia osobom opuszczającym rodziny zastępcze, w trzech formach:

- pomoc pieniężna na usamodzielnienie,
- pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki,
- pomoc pieniężna na zagospodarowanie.

Wyk.3. Liczba osób objętych wsparciem PCPR z tytułu usamodzielnienia w 2022 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2022 roku.

Osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze w 2022 roku skorzystały ze wsparcia finansowego przeznaczonego na:

- **kontynuowanie nauki** - 427 świadczeń w kwocie 263.046 zł,
- **usamodzielnienie** – 15 świadczeń w kwocie 98.758 zł,
- **zagospodarowanie** – 16 świadczeń w kwocie 32.102 zł.

Analizując koszty usamodzielnienia wg rodzajów, najwięcej ponad 66% stanowiły wydatki na kontynuowanie nauki, zaś najmniej 8%, to pomoc na zagospodarowanie (podobnie jak w latach poprzednich).

Ponadto 32 osoby opuszczające instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej otrzymało wsparcie na ogólną kwotę 149.820 zł, w tym: 12 osób z tytułu usamodzielnienia, 23 osoby na kontynuowanie nauki oraz 10 osób na zagospodarowanie (jedna osoba mogła skorzystać z kilku form wsparcia). Struktura wydatków w tym zakresie przedstawia się następująco: 42.251 zł na usamodzielnienie, 72.166 zł na kontynuowanie nauki oraz 35.403 zł, jako pomoc pieniężna na zagospodarowanie.

W 2022 roku 118 pełnoletnich osób (o 20 więcej niż w roku poprzednim) opuściło rodzinne formy pieczy zastępczej, a 67 osób (o 2 osoby więcej niż w roku 2021) placówki opiekuńczo-wychowawcze. W związku z tym udzielono im wsparcia na łączną kwotę 393.906 zł.

Niezbędnym elementem procesu usamodzielnienia jest udzielenie młodzieży wsparcia w zakresie uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych. W 2022 r. na terenie województwa podlaskiego istniało 26 mieszkań chronionych, dysponowały one 69 miejscami, a schronienie w nich znalazło 54 osoby.

1.2.5. Deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej w regionie

Polska, podobnie jak inne państwa członkowskie Unii Europejskiej, zobowiązana jest do wdrażania polityki deinstytucjonalizacji działań służb społecznych (dalej jako polityka DI). Deinstytucjonalizacja oparta jest na zasadzie tożsamości, co oznacza, że świadczenie usług społecznych powinno odbywać się blisko domu, bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania, by nie wrywać odbiorców świadczeń z ich środowiska naturalnego.

Celem deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej jest regularne zwiększanie liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do pieczy instytucjonalnej, osiągnięcie standardów przez placówki opiekuńczo-wychowawcze. Od stycznia 2021 r. w tego rodzaju placówkach może przebywać łącznie nie więcej niż 14 dzieci (art. 95 ust. 1 i 3 ustawy WRiSPZ).

Deinstytucjonalizację pieczy zastępczej muszą wspierać działania na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i profesjonalizacji zawodu rodzica zastępczego. Dużą rolę odgrywają też placówki wsparcia dziennego, prowadzące działania opiekuńczo - wychowawcze i realizujące programy profilaktyczne, które mają na celu zapobiegać zachowaniom zagrażającym prawidłowemu funkcjonowaniu dziecka w rodzinie.

1.3. Zadania na poziomie samorządu wojewódzkiego

1.3.1. Adopcje

W strukturze Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku funkcjonuje Ośrodek Adopcyjny. Jest on odrębną komórką organizacyjną, umiejscowioną w dwóch lokalizacjach: Białymstoku oraz Łomży. Przedmiotem jego działalności jest prowadzenie procedur przysposobienia oraz diagnozowanie i przygotowanie osób zgłaszających gotowość do adopcji dziecka. Ponadto Ośrodek Adopcyjny został wyznaczony przez Marszałka Województwa Podlaskiego do prowadzenia wojewódzkiego banku danych o dzieciach z terenu województwa podlaskiego, oczekujących na przysposobienie.

W 2022 r. do Ośrodka Adopcyjnego zgłoszono 153 dzieci z uregulowaną sytuacją prawną. Decyzją Komisji Kwalifikacyjnej Ośrodka 46 dzieci zakwalifikowano do przysposobienia. W stosunku do pozostałych dzieci Komisja nie podjęła takiej decyzji ze względu na silne więzi łączące małoletnich z dotychczasowymi opiekunami bądź z powodu braku zgody małoletnich powyżej 13 roku życia na umieszczenie w rodzinie adopcyjnej. Każdemu z zakwalifikowanych dzieci została sporządzona diagnoza psychologiczno-pedagogiczna, podczas której ustalono specyfikę ich potrzeb w kontekście prawidłowego doboru rodziny oraz dokonano oceny stopnia możliwości nawiązania przez nich więzi emocjonalnej w nowej rodzinie. Ponadto Ośrodek Adopcyjny przeprowadził 759 badania psychologiczno-pedagogiczne, 54 wywiady adopcyjne, 537 sesji diagnostyczno-konsultacyjnych, a także udzielił 2062 porad kandydatom do przysposobienia dziecka oraz 190 porad postadopcyjnych. W szkoleniach prowadzonych przez Ośrodek Adopcyjny w 2022 r. udział wzięło 20 kandydatów na rodziców adopcyjnych oraz 2 kandydatów do pełnienia funkcji zawodowej rodziny zastępczej.

W wyniku pracy Ośrodka Adopcyjnego, w 2022 r. do Sądów Rejonowych Wydziałów Rodzinnych i Nieletnich złożono wnioski o adopcję 51 dzieci. Ponadto Ośrodek Adopcyjny udzielił wsparcia 2 kobietom sygnalizującym zamiar oddania dziecka do adopcji. Udzielono porad dotyczących możliwości zabezpieczenia losów pozostawionych w szpitalu dzieci oraz poinformowano o przebiegu procedury sądowej w zakresie wyrażania zgody na przysposobienie bez wskazywania osób przysposabiających. Po wspólnej analizie sytuacji rodzinnej oraz możliwości wsparcia w najbliższym środowisku, żadna z matek ostatecznie nie podjęła decyzji o oddaniu dziecka do adopcji.

W ciągu całego 2022 r. w wojewódzkim banku danych z terenu województwa podlaskiego na przysposobienie oczekiwało 54 dzieci, z czego 2 dzieci przysposobiono, 5 wycofano z powodu braku ich zgody na adopcję lub z powodu innych przyczyn skutkujących brakiem kwalifikacji do adopcji, 1 dziecko osiągnęło pełnoletność, a 1 dziecko umieszczono w docelowej rodzinie zastępczej. Na koniec roku w ewidencji banku danych na adopcję nadal oczekiwało 45 dzieci. W przypadku 14 dzieci dokumentację przekazano do ośrodków adopcyjnych prowadzących wojewódzkie banki danych w pozostałych województwach celem poszukiwania im rodzin na terenie całego kraju. Ponadto dokumentację 13 dzieci przekazano do centralnego banku danych celem zakwalifikowania ich do przysposobienia międzynarodowego, 6 z nich otrzymało kwalifikację do adopcji zagranicznej, 9 dzieci nie otrzymało aprobaty komisji do spraw adopcji zagranicznej. Na terenie całego kraju do banków danych skierowano 785 kart dzieci.

1.3.2. Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna

Od 2016 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonuje Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna. Dysponuje ona 21 miejscami i przeznaczona jest dla dzieci, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji w związku, z czym nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. Celem działalności Placówki jest między innymi zapewnienie dzieciom: całodobowej specjalistycznej opieki i wychowania, rehabilitacji, działań terapeutycznych, świadczeń zdrowotnych oraz zaspokojenie niezbędnych potrzeb, kształcenia i wychowania. Według danych z 2023 r. w placówce przebywa 21 dzieci.

Od dnia 1 stycznia 2021 r. na podstawie uchwały nr XXIII/295/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 07.12.2020 r. w sprawie utworzenia jednostki budżetowej pod nazwą Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna w Ignatkach-Osiedle została wydzielona ze struktur Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku.

2. Założenia Programu

2.1. Cele i działania Programu

Cele Programu są kompatybilne ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2030 (cel strategiczny III: Jakość życia), Strategią Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego oraz celami krajowymi i europejskimi znajdujących się w:

- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.),
- Ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 821 ze zm.)
- Konwencji o Prawach Dziecka (Dz. U. 1991 r. Nr 120, poz. 526, z późn. zm.),
- Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030,
- Strategii rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.),
- Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030,
- Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030,
- Regionalnym Planie Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji w województwie podlaskim na lata 2023-2025.
- Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359, ustawa z 25 lutego 1964 r.),
- Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności.
- Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030
- Europejskiej Karcie Społecznej (Dz. U. 1999 nr 8 poz. 67),

- Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

W Programie określono obszary strategiczne oraz wypracowano cele operacyjne i działania, wokół których będą koncentrowały się zadania podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Warunkiem efektywności tych działań jest skoordynowana współpraca pomiędzy instytucjami różnych szczebli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami działającymi w tym obszarze. Cele strategiczne Programu zostały określone w następujących obszarach:

Cel Strategiczny I:		
Wsparcie podlaskich rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczo - wychowawczych		
Cel operacyjny 1: Kreowanie i promowanie działań wspierających prawidłowe funkcjonowanie rodzin		
Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Organizowanie działań dotyczących prawidłowego funkcjonowania rodziny: warsztaty, szkolenia, konferencje, kampanie itp.	Liczba zorganizowanych przez ROPS w Białymstoku działań w obszarze funkcjonowania rodziny	ROPS w Białymstoku
Współpraca z organizacjami, instytucjami, podmiotami kościelnymi itp., w zakresie wspierania rodzin	Liczba dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym przez ROPS w Białymstoku w zakresie wspierania rodziny	ROPS w Białymstoku
Cel operacyjny 2: Realizacja działań mających na celu wsparcie rodziny w kryzysie, w tym działań realizowanych przez organizacje pozarządowe		
Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Inicjowanie i wspieranie funkcjonowania placówek udzielających kompleksowego i profesjonalnego wsparcia rodzin w kryzysie	Liczba jednostek specjalistycznego poradnictwa	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Promowanie korzystania z form kompleksowego wsparcia rodziny w kryzysie: poradnictwo rodzinne, mediacja, terapia rodzin, grupy wsparcia itp.	Liczba osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
	Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	
Promowanie i wspieranie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży	Liczba dzieci i młodzieży objętych wsparciem na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych	ROPS w Białymstoku

Cel strategiczny II: Wsparcie systemu pieczy zastępczej na terenie województwa podlaskiego		
Cel operacyjny 1: Realizacja działań wspierających system pieczy zastępczej		
Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Szkolenia rodzin zastępczych w zakresie prawidłowego funkcjonowania rodziny, jak również problemów, dysfunkcji, barier pojawiających się życiu takiej rodziny	Liczba przeszkolonych rodzin zastępczych	Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku
Wspieranie rodzin po przysposobieniu dziecka	Liczba udzielonych porad rodzinom adopcyjnym	ROPS w Białymstoku Ośrodek Adopcyjny
Cel operacyjny 2: Wyznaczanie kierunków działań podmiotów i instytucji na rzecz działań w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej		
Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Inicjowanie działań na rzecz deinstytucjonalizacji systemu pieczy zastępczej	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych	Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku
	Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	
	Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka		
Inicjowanie, propagowanie i współdziałanie w tworzeniu lokalnych form integracyjnych, grup nieformalnych i organizacji działających na rzecz rodzin	Liczba świetlic i klubów	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Wspieranie rozwoju asystentury rodzinnej oraz innych form wspierania funkcjonowania rodzin	Liczba asystentów rodziny	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
	Liczba rodzin objętych asystenturą	
Promowanie i wspieranie działań koordynatorów pieczy zastępczej	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej

Cel strategiczny III: Podnoszenie poziomu kompetencji kadr wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, w tym kadr organizacji pozarządowych realizujących zadania z tego zakresu		
Cel operacyjny 1: Podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej		
Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Organizacja działań podnoszących poziom wiedzy oraz kompetencji jednostek organizacyjnych systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w postaci szkoleń, warsztatów, konferencji	Liczba szkoleń, warsztatów, konferencji dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, w tym organizacji pozarządowych	ROPS w Białymstoku
Organizacja szkoleń, seminariów, platformy wymiany doświadczeń w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny	Liczba zorganizowanych szkoleń, seminariów, platformy wymiany doświadczeń w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny	ROPS w Białymstoku

2.2. Wdrażanie i upowszechnianie Programu

Wdrażanie Programu będzie miało charakter ciągły i otwarty. W związku z tym nie narzuca się działań na poszczególne lata jego obowiązywania. Harmonogram realizacji działań objętych Programem będzie opracowywany corocznie z uwzględnieniem posiadanych środków finansowych w każdym roku budżetowym.

Działania związane z informacją i upowszechnieniem Programu należą do kompetencji Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku. Będą one podejmowane we współpracy z instytucjami pomocy i integracji społecznej szczebla powiatowego i gminnego, a także z podmiotami, służbami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

2.3. Realizatorzy Programu

Warunkiem efektywności działań zawartych w Programie jest skoordynowana współpraca wszystkich realizatorów Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Podlaskim na lata 2024-2027, tj.:

- samorządu województwa i jego jednostek organizacyjnych;
- samorządów powiatowych i gminnych oraz ich jednostek organizacyjnych;
- innych jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej;
- administracji rządowej (m.in. Policji, Sądów);
- organizacji pozarządowych, instytucji i organizacji kościelnych, związków wyznaniowych;
- mediów, wolontariuszy.

2.4. Finansowanie Programu

Podstawowymi źródłami finansowania Programu będą:

- budżet państwa;
- środki finansowe samorządu województwa, powiatów i gmin;
- środki zewnętrzne, w tym fundusze strukturalne;
- środki pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Zakres i realizacja zadań ujętych w Programie będzie uzależniona od wielkości posiadanych środków finansowych przewidzianych w każdym roku budżetowym.

2.5. Monitoring Programu

Monitoring Programu opierać się będzie na ocenie poziomu realizacji celów operacyjnych określonych w Programie na podstawie informacji sprawozdawczych i dostępnych danych statystycznych. W procesie monitorowania podstawowymi źródłami informacji będą następujące elementy:

- wskaźniki określone dla poszczególnych działań, pozwalające zmierzyć poziom zaawansowania realizacji celów operacyjnych oraz kierunek zmian (doboru wskaźników dokonano w oparciu o dostępność źródła danych do monitorowania);
- dane statystyczne (dostępne w bazach statystycznych oraz rejestrach Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego);
- informacje sprawozdawcze będące opisowym podsumowaniem konkretnych działań służących realizacji celów operacyjnych.

W celu oceny wdrażanego Programu co 2 lata prowadzony będzie monitoring określonych w Programie wskaźników. Wskaźnikami bazowymi będą dane pozyskane na podstawie wyników monitoringu za rok 2022. Monitoring będzie pokazywał wartość wskaźnika w danym roku oraz dynamikę zmian w stosunku do roku bazowego. Docelowa wartość wskaźnika zostanie wyliczona w roku, do którego założono realizację Programu. Sformułowanie wniosków do osiągniętych rezultatów umożliwi dokonanie modyfikacji w odniesieniu do przyszłych kierunków działań.

Spis tabel i wykresów

Tab.1. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępcze	4
Tab.2. Asystenci rodziny wg województw w latach 2018-2022.....	5
Tab.3. Placówki wsparcia dziennego na terenie województwa podlaskiego w latach 2020-2022	6
Tab.4. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw (stan na 31 grudnia 2022 r.)	10
Tab.5. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2021-2022 wg województw.....	11
Tab.6. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2015-2022	13

Wyk.1. Piecza zastępcza w województwie podlaskim w 2022 r.	9
Wyk.2. Rodzinna piecza zastępcza na terenie województwa podlaskiego w 2022 r.	12
Wyk.3. Liczba osób objętych wsparciem PCPR z tytułu usamodzielnienia w 2022r..	14